

CANVI DE VALORS AL PAÍS VALENCIÀ. LA INFLUÈNCIA DEL NIVELL D'ESTUDIS EN L'ORIENTACIÓ DE VALORS DE VALORS MATERIALISTA/POSTMATERIALISTA

Francés Llin, Andreu

Peiró Penalba, Javier

Resum

En els anys 70, Ronald Inglehart va realitzar els primers estudis sobre postmaterialisme en les societats industrials avançades, a partir dels quals va desenvolupar la seua Teoria del Canvi de valors. En ella exposava que en les societats occidentals s'estava produint un canvi en la jerarquia dels valors, de manera que la gent cada vegada més s'identificava amb valors de caràcter postmaterialista. Segons aquesta teoria, este canvi de valors reflectia les profundes transformacions socials, econòmiques i culturals que s'estaven produint en les societats del benestar de la postguerra. En la present investigació, prenent com a referència el marc teòric d'Inglehart, mesurem els valors de la societat valenciana a partir de l'escala de postmaterialisme i tractem d'establir en quina mesura l'orientació de valors pot explicar-se pel nivell d'estudis assolit i no tant per l'edat, com assenyalen els estudis clàssics realitzats sobre aquest afer. Per fer açò duem a terme una investigació de caràcter quantitatiu en la qual mesurem la influència del nivell d'estudis i l'edat sobre el nivell de postmaterialisme de la societat valenciana, basant-nos en Enquesta de Valors de la Comunitat Valenciana de l'any 2017.

I. INTRODUCCIÓ

Podem entendre els valors d'una societat com els principis que guien les accions i les relacions socials, com des de la psicologia social es tendeix a incidir. Quan parlem de valors, estem fent-ho d'un concepte dinàmic i que és resultat de les condicions d'existència de la població en qüestió. Els individus tenen valors, maneres d'entendre i representar-se el món, que exerceixen un condicionament directe sobre les seues accions, els quals són adquirits mitjançant el procés de socialització al llarg de la seua trajectòria vital. Aquest context social en els quals els valors són creats, modificats, transmesos, és conseqüència directa de condicionaments estructurals molt lligats a l'estructura econòmica de la societat, tot i que no només dependents d'aquesta (de ser així, l'estatus socioeconòmic es correspondria amb una visió determinada del món, procés que sabem de sobra que resulta una mica més complex que això).

Així, de manera general, podem afirmar que, en funció de quines siguen les condicions socials, econòmiques, polítiques i culturals d'una societat, tendiran a ser predominants una sèrie de valors, que, malgrat la seua heterogeneïtat, presentaran certs patrons hegemònics que permetran assolir certa cohesió social. Cal precisar, a més, que la idiosincràsia d'aquests valors presumiblement es mourà dins de certs límits definits per la nostra condició humana: no podem fugir d'allò material i certes coses podem pensar que no canviaran mai, com el fet de què els humans ens hem d'alimentar, de relacionar amb altres i que, arribats a cert punt, ens morim.

Com dèiem, els valors d'una societat van canviant al temps que canvia la seua realitat i la seua percepció. Per això podem parlar del canvi de valors com un factor present a les societats i un objecte d'estudi propi de les ciències socials, especialment en el context de modernitat avançada en què es trobem. Un context que està caracteritzat per un canvi cultural i una acceleració dels ritmes vitals, relacionada amb les innovacions tecnològiques que reconfiguren la nostra manera d'organitzar-nos-en com a societat, sense precedents en la història occidental.

En aquesta línia, durant les dècades dels 70 i els 80, alguns autors, del qual n'és pioner Inglehart, es van centrar en investigar el canvi de valors que estaven percebent en les societats contemporànies avançades. Partien de la hipòtesi de què les transformacions socials que havien portat a aquestes societats a desenvolupar Estats del Benestar, havien contribuït a un canvi de tendència en la jerarquia de valors cap als valors postmaterialistes, en la mesura en que s'havien aconseguit quotes de benestar material generalitzades abans potser inimaginades.

Així, per tal d'operacionalitzar els seus estudis, Inglehart va crear una escala de valors materialistes-postmaterialistes, una ferramenta d'anàlisi que li permetia estudiar els valors de la societat des de la perspectiva de la seua materialitat. És a dir, que atengueren a qüestions més tangibles i relatives al benestar físic i econòmic (materialistes), o a qüestions més abstractes que tenen a vore amb el reconeixement o les llibertats (postmaterialistes). Des del seu punt de vista, s'estava produint un canvi de tendència en la jerarquia de valors, des de la predominança dels valors materialistes cap el creixement dels postmaterialistes, i

és així com va desenvolupar una eina conceptual que permetia mesurar-ho quantitativament.

Ara bé, què explica aquest canvi de valors? Hem mencionat que les condicions d'existència d'una societat modelen els valors que aquesta adopta, però, quines variables tenen major rellevància a l'hora de determinar aquests valors? A priori, podem pensar que la variable socioeconòmica és la més influent, entenent que quan s'assoleix un cert nivell socioeconòmic, és a dir, material, comencen a cobrar major rellevància els valors postmaterialistes. Tot i això, i a pesar de reconèixer la influència de la variable socioeconòmica, Inglehart es va centrar en l'edat, des d'un punt de vista generacional, per explicar el canvi de valors. Va trobar que la variable amb un major potencial explicatiu en els distints estudis que va realitzar era l'edat, la qual cosa tenia sentit com a conseqüència dels canvis estructurals a les societats, on són les generacions joves les que s'hi socialitzen en el *nou món* que va desenvolupant-se com a fruit de la modernitat capitalista europea. Inglehart va trobar que la relació entre el canvi de valors i l'edat era molt forta: els més joves tendien cap als valors postmaterialistes, mentre que els més majors cap als materialistes. En el pas del temps, aquest fet portaria a un canvi de valors on els postmaterialistes cada vegada tindrien una major presència, tot substituint gradualment als materialistes, en la mesura en què els canvis que estaven produint-se al si d'aquestes societats continuara en la mateixa direcció.

Partint d'aquestes investigacions, ens hem volgut centrar en la relació entre el nivell d'estudis de la població i els valors: és a dir, en com afecta el nivell d'estudis assolit a la jerarquia de prioritats dels valors. En aquest línia, la revisió de la teoria d'Inglehart que Díez Nicolás (2000) va realitzar ha tingut una gran influència. Díez reivindica el concepte de *posició social* com a ferramenta d'anàlisi a partir de la qual es podia parlar amb major rigurositat del canvi de valors. Tractant d'acotar i donar-li més matisos a la qüestió, pel que fa al cas valencià, nosaltres ens hem centrat en el nivell d'estudis, variable que es troba íntimament relacionada amb la posició social.

El nostre objectiu principal és conèixer com afecta el nivell d'estudis de la població a la configuració dels valors de la societat: si el nivell d'estudis té una influència rellevant i si és una variable amb capacitat explicativa del canvi de valors. El nostre objecte d'estudi és la població valenciana, a la qual ens aproximem a través de l'anàlisi de la mostra de l'Enquesta de Valors de la Comunitat Valenciana (GVA 2017).

Per altra banda, un factor important a tindre en compte és la possibilitat que el nivell d'estudis siga una variable mediatitzada per l'edat. A la nostra societat, trobem que una gran part de la població amb estudis superior és jove, mentre que la població més gran presenta, de forma genèrica, uns nivells d'estudis més baixos. En aquesta línia, serà important també estudiar de manera conjunta quina de les dues variables presenta una major capacitat explicadora sobre la jerarquia de valors.

Les preguntes que guien la nostra investigació són les següents: com afecta el nivell d'estudis de la població a la materialitat dels seus valors? Quina relació existeix entre l'edat i el canvi de valors? És el nivell d'estudis una variable amb major capacitat explicadora del canvi de valors que l'edat? Els nostres principals resultats indiquen que

existeix una influència significativa tant del nivell d'estudis com de l'edat en l'orientació de valors materialistes-postmaterialistes, tot i que l'edat podria resultar tindre un caràcter predictiu més limitat del nivell d'estudis.

II. MARC TEÒRIC I HIPÒTESIS

Tal com han assenyalat diferents autors que han estudiat la matèria, especialment a partir de l'arquetip establert per Inglehart, s'ha produït durant les últimes dècades, a les societats industrials avançades, un canvi de valors en el marc del desenvolupament del model de l'Estat de Benestar i els sistemes democràtics. L'interès per realitzar aquest tipus d'estudis va ser la percepció, en un inici atribuïble a Inglehart, de què a les societats industrials avançades estaven produint-se canvis estructurals profunds que havien de tindre un efecte quantificable pel que fa als valors dels individus. És en aquest context en el qual va començar a estudiar-se aquest fenomen sota la influència del marc teòric desenvolupat per Inglehart a finals dels anys 70, el qual va tindre una notòria popularitat en l'acadèmia: als anys 80 i 90 són molts els estudis que aborden aquestes qüestions. La influència va ser tal que fins i tot grans institucions se'n van fer ressò, i van dur a terme estudis a nivell macro com la *World Values Survey* o la *European Values Study*.

Podem considerar que la tesi de la Teoria del Canvi de Valors d'Inglehart va ser identificar una tendència de desplaçament de les principals preocupacions de la població. Els categoritzats com a valors materialistes, associats al benestar material i la seguretat, perdien rellevància en la jerarquia de prioritats, fenomen associat al general assoliment de quotes de benestar considerables de cada vegada més gent dins del context de les societats europees de postguerra. D'altra banda, categoritzats com a postmaterialistes, els quals es relacionen amb fenòmens d'expressió simbòlica com la identitat, el sentiment de pertinença o el reconeixement social, guanyaven pes progressivament.

El marc teòric del que partim es situa en el procés de canvi cultural associat al context socioeconòmic de la segona meitat del segle XX a Europa. Estem parlant d'unes circumstàncies marcades pel final de la Segona Guerra Mundial i l'inici d'un camí, a nivell occidental, de reconeixement dels Drets Humans i de defensa de les democràcies, on la pau i el benestar social se situen al centre de qualsevol opció política, període conegut a Europa com els *Trenta Gloriosos*. Tot i que en un primer moment aquest marc teòric es troba molt vinculat a aquest context específic, la consolidació de grans estudis com la *World Values Survey* aportaren evidència de què les tesis de Inglehart eren vàlides per a pràcticament qualsevol context estudiat a nivell global (Díez 1992). Si bé no és aquest l'objectiu d'aquest estudi, potser una reflexió crítica sobre aquesta qüestió podria resultar d'interès a l'hora d'analitzar els possibles biaixos i insuficiències explicatives del model inglehartià.

Si tornem al context de benestar econòmic occidental en el qual es situen els primers estudis sobre el canvi de valors, cabria esperar que les condicions són les propícies perquè es produïra una reestructuració de les jerarquies de valors dels individus, en favor d'aqueixos postmaterials (Inglehart 1999). A partir d'aquest punt, és menester preocupar-se si aquesta hipòtesis obeeix a un canvi estructural de caràcter lineal, conseqüència de les realitats viscudes per les noves generacions, o si, en canvi, podem pensar que es tracta d'una qüestió cíclica, i per tant reversible en qualsevol moment que es

vegen amenaçades aquelles condicions que ara donem per suposades. Així, pel que fa al nostre treball, és menester pensar críticament l'operacionalització de la variable edat: cal entendre l'edat numèrica com una aproximació a l'edat social o a la generació? I, a més, a què respon realment el canvi cultural, quines variables cobren major rellevància a l'hora de determinar el canvi en els valors predominants, dins de l'esquema 'materialisme/postmaterialisme', més enllà de les clàssiques estudiades? És en aquest context en el qual cobra interès el nostre estudi en tant que, per una banda, pretén posar en relació la influència de l'edat amb una possible variable explicadora del canvi de valors, poc estudiada, com és el nivell d'estudis, a més d'actualitzar els estudis clàssics realitzats a l'estela d'Inglehart (Díez 2000: 288) i situar-los en el context actual del País Valencià.

Com dèiem, els principals estudis realitzats en aquest sentit se centren en les condicions socioeconòmiques i l'edat com a principals factors determinants dels valors de la població, que expliquen el desplaçament en la jerarquia dels valors a les societats industrials avançades de valors materialistes cap a valors postmaterialistes. D'aquesta manera, quan major nivell també es dona una major prioritat pels valors postmaterialistes, en tant que l'estatus implicaria una posició més central dins de l'estructura social, segons la teoria del centre-perifèria aplicada als valors (Díez 1994). D'altra banda, a menor edat, major pes dels valors postmaterialistes.

Arribats a aquest punt, ens plantegem el nivell d'estudis com a possible variable explicativa dels valors de la població. En aquesta línia ha treballat Díez Nicolás, qui va realitzar una revisió crítica de la Teoria del Canvi de Valors proposada per Inglehart, al seu article «La escala de postmaterialismo como medida de cambio de valores en las sociedades contemporáneas» (Díez 2000). Mitjançant la seua revisió, tracta de dibuixar altres variables que també podrien explicar aquest desplaçament en la jerarquia de valors, més enllà de l'aportació d'Inglehart. Entre les diferents línies explicatives, dedica un apartat a la variable nivell d'estudis en el qual Díez Nicolás fa referència al treball d'altres autors com Duch i Taylor (1993) o Trump (1991), els quals van realitzar estudis que assenyalaven que el grau de postmaterialisme dels individus no depenia tant de les condicions de seguretat en què van créixer com del nivell d'estudis assolit. Tot i això, Díez Nicolás rebutja aquesta hipòtesi en referir-se a altres investigacions dutes a terme per ell mateix (Díez 2000: 148), i al·lega que, en realitat, la variable nivell d'estudis està completament mediatitzada per l'edat i l'estatus socioeconòmic, fins al punt que, en el cas espanyol, sembla que aquestes dues variables són suficients per explicar el nivell d'estudis dels individus.

La nostra investigació tracta de confirmar si, per al cas valencià, el nivell d'estudis és una variable explicadora del canvi de valors o si, en canvi, la correlació observada respon a la influència directa que té l'edat en el nivell educatiu. Així, per una banda, analitzem la relació entre el nivell d'estudis i la jerarquia de valors baix el paradigma materialisme/postmaterialisme i, per altra banda, mesurem la relació entre l'edat i els valors, considerant l'edat com a variable controladora, en tant que aquesta relació ha sigut àmpliament discutida i corroborada; i, finalment, estudiem el nivell de correlació bivariada que presenten la jerarquia de valors, l'edat i el nivell d'estudis, de cara a comprovar si la variable nivell d'estudis pot afegir valor a l'explicació del canvi de valors més enllà de l'edat, amb la intenció de confirmar allò que afirma Díez Nicolás (2000)

En aquesta línia, les nostres hipòtesis són les següent: tant el nivell d'estudis com l'edat són variables amb capacitat de predicció sobre el nivell de valors. Tanmateix, l'edat ho és en major mesura que el nivell d'estudis, variable que no afegiria informació rellevant sobre els valors de la població, en tant que l'edat l'explicaria en gran mesura.

III. METODOLOGIA I TÈCNIQUES D'ANÀLISI

III.1 Característiques de la base de dades escollida

Aquesta investigació de caràcter quantitatiu s'ha fet amb les dades de l'Enquesta de Valors de la Comunitat Valenciana (GVA 2017). Aquesta enquesta, encarregada per la Generalitat Valenciana i realitzada del 20 de febrer al 10 de març del 2017, té com a univers de referència a tots els ciutadans amb 18 anys o més residents a la Comunitat Valenciana amb una mostra estratificada i per conglomerats de 2.018 entrevistes.

Les preguntes de l'enquesta¹ seleccionades per a fer la anàlisi han sigut la 9.b: «Si tinguera que triar entre estos aspectes, quin és, dels aspectes que apareixen en esta llista, el més important per al seu país segons vosté? I quina seria la segona més important?»; la 34: «Edat (anys)», i la 37.1: «Diga'm per favor els estudis de més alt nivell que haja finalitzat Vosté».

Amb la intenció d'identificar possibles biaixos en la mostra de l'enquesta de referència, hem comparat les dades de les variables sociodemogràfiques de les que hem fet ús en aquest estudi. Així, pel que fa a l'edat, hem obtingut les dades de la població valenciana del Padró Municipal d'Habitants de la Generalitat Valenciana² de l'any 2017. Mentre que la població de 18 a 44 anys presenta una distribució molt similar, trobem un biaix pel que fa a la distribució de la població de major edat: les persones de 45 a 64 anys de la nostra mostra es troben infrarepresentades (suposen 5,9 punts percentuals menys que l'univers) al temps que els majors de 65 anys estan sobrerepresentats (7,4 punts percentuals més que l'univers). Entenem que aquesta diferència no li resta validesa al nostre estudi, però suposa un biaix que cal tindre en compte, especialment si tenim en compte que l'edat és una variable amb molta importància en la nostra investigació.

D'altra banda, posant en relació les dades del nivell d'estudis finalitzat de la nostra mostra amb les dades de l'Enquesta de Població Activa de l'INE del tercer trimestre de l'any 2017³. Tot i que la distribució observada és similar en termes generals, cal destacar que la gent amb els estudis d'educació secundària postobligatòria completats es troba considerablement sobrerepresentada (9,3 punts percentuals més que l'univers), alhora que la gent amb estudis primaris o sense estudis i la gent amb estudis superiors està lleugerament infrarepresentada (4 i 5,2 punts percentuals. respectivament). Novament, trobem un cert biaix pel que fa al nivell d'estudis de la nostra mostra que, tot i que no

¹ Veure annexos

² Veure annexos

³ Veure annexos

considerem que pugua invalidar les nostres pesquises, cal tindre'l en compte a l'hora de traure conclusions.

III.2 Característiques de les variables seleccionades

Com hem dit, les variables sobre les que hem treballat són: els valors (des de la perspectiva del grau de materialisme), el nivell d'estudis i l'edat.

De cara a mesurar els valors materialistes/postmaterialistes, hem tractat de seguir el model que utilitzava Inglehart amb la seua *Escala del Postmaterialisme*, per a la qual cosa ens hem basat en la descripció que en fa Díez (2000: 289). Inglehart, en una primera instància, va establir quatre ítems a partir dels quals definia el grau de materialisme dels valors de la societat. Encara que posteriorment va configurar un total de dotze ítems, els estudis han demostrat (Díez 2000: 288) que els més rellevants de cara a conèixer les tendències dels valors de la societat foren els quatre inicials, de forma que, aprofitant que les qüestions de l'Enquesta de Valors estan fetes a partir del model d'Inglehart, hem realitzat el nostre anàlisi utilitzant els quatre ítems inicials d'Inglehart. Aquests són: mantindre l'ordre públic (materialista), donar a la gent major participació en les decisions importants del govern (postmaterialista), lluitar contra la pujada de preus (materialista), protegir la llibertat d'expressió (postmaterialista).

A partir d'aquesta operacionalització, podem establir una classificació de la població distingint entre: persones materialistes (aquelles que han marcat els dos ítems materialistes); persones més bé materialistes (aquelles que han marcat com a primer ítem un de materialista i com a segon un de postmaterialista); persones més bé postmaterialistes (aquelles que han marcat com a primer ítem un de postmaterialista i com a segon un de materialista); i persones postmaterialistes (aquelles que han marcat els dos ítems postmaterialistes)

Pel que fa a la variable del nivell d'estudis, hem realitzat una divisió en funció de les etapes educatives assolides, distingint així entre: població que no té estudis o té estudis primaris, població que compta amb els estudis de l'ESO, aquella que ha assolit la educació secundària no obligatòria, i aquella que compta amb estudis superiors. El fet d'agrupar a la població sense estudis i a la que té estudis primaris respon a una qüestió de representació. A la societat actual, les xifres de persones sense estudis és molt reduïda, pel que resulta estadísticament més robust agrupar ambdues situacions. Per altra banda, la distinció entre aquelles que compten amb l'ESO i aquelles que han assolit educació secundària no obligatòria respon al fet de què una àmplia majoria de la població s'ubica entre aquests nivells, i hem considerat oportú distingir entre aquelles que s'han limitat als estudis obligatoris i aquelles que han tractat d'ampliar-los amb l'educació secundària postobligatòria. La hipòtesi és que existeixen diferències qualitatives significatives entre la gent adscrita a un o altre grup.

Finalment, pel que fa a l'edat, hem considerat oportú distingir entre la gent jove (de 18 a 30 anys), gent adulta, jove (de 31 a 44 anys) i madura (de 45 a 64 anys), i la gent major (de 65 anys o més). Pel que fa a l'operacionalització d'aquesta variable, cal matisar que nosaltres entenem ací l'edat numèrica (la informació que, de fet, ens aporta aquesta

variable) com una aproximació, no al moment del cicle vital o edat social, sinó al concepte de generació. Així, connectant amb la Teoria del Canvi de Valors d'Inglehart, el que ens resulta interessant de la variable edat és la informació que ens dona sobre els valors de distintes generacions de persones, les quals han socialitzats en contextos estructurals distintos, la qual cosa explicaria les hipotètiques diferències observades en els seus valors. D'aquesta manera, aquestes diferències serien una conseqüència de transformacions estructurals al si de la nostra societat que resulten en la socialització d'individus en contextos distintos i, per la qual cosa, amb valors distintos (en aquest cas, més orientats cap al postmaterialisme quant més joves siguen).

III.3 Descripció de les tècniques quantitatives realitzades

En relació amb els nostres objectius, hem fet ús de diverses tècniques d'anàlisi quantitativa mitjançant el programa SPSS amb la intenció de verificar les nostres hipòtesis. Podem agrupar aquestes operacions en tres blocs: les destinades a establir quina relació existeix entre el postmaterialisme (variable dependent) i el nivell d'estudis (variable independent), aquelles realitzades amb la intenció d'establir quina és la relació entre el postmaterialisme (variable dependent) i l'edat (variable independent) i, finalment, aquelles realitzades amb la finalitat d'establir quina variable (nivell d'estudis o edat) explica millor el grau de postmaterialisme dels enquestats.

Per interpretar si existeix una relació significativa entre postmaterialisme i nivell d'estudis, per una banda, i postmaterialisme i edat, per una altra banda han sigut les següents, hem fet ús dels següents estadístics: proves khi cuadrado, proves gamma, proves tau de Kendall i proves d de Somers. Aquestes proves ens permetran respondre en confiança als nostres objectius. Per comprovar quina variable explica en major mesura els valors dels enquestats, hem decidit realitzar proves de correlació no paramètriques, en concret el coeficient de correlació de Spearman (Rho de Spearman). Aquesta prova ens permetrà establir si, com hipotetitzem, l'edat és una variable amb un major potencial explicatiu que el nivell d'estudis.

IV. ANÀLISI DE LES DADES I RESULTATS

Passem a continuació a analitzar els resultats. Com esmentàvem anteriorment, hem decidit agrupar la interpretació de les dades en diferents categories, vinculades als nostres objectius i hipòtesis, per tal de simplificar i fer més clarificador l'anàlisi.

IV.1 Postmaterialisme en la població valenciana

Entre la mostra de 1970 persones entrevistades, hi ha una presència del 18,5% de *materialistes*, és a dir, aquelles que han respost, tant a la primera com a la segona preferència dels ítems, qüestions associades al materialisme. Pel que fa als *postmaterialistes*, el percentatge de la mostra és del 22,8%. Per altra banda, en posicions intermèdies, a les categories *més bé materialista* i *més bé postmaterialista*, trobem una distribució del 29,9% i 26,5% respectivament.

Taula 1: Distribució de la població a l'escala del postmaterialisme (GVA, 2017)

Escala valors	Percentatge	Freqüència
Materialista	18,5	373
Més bé Materialista	29,9	603
Més bé Postmaterialista	26,5	534
Postmaterialista	22,8	460
Total	97,6	1970

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

IV.2 Postmaterialisme i Nivell d'Estudis

S'han trobat diferències en la proporció materialistes i postmaterialistes entre la població en funció del nivell d'estudis, de forma que el 37% de les persones sense estudis o amb estudis primaris es podria considerar materialista, mentre que tan sols l'11,1% de la població amb estudis superior ho és. Altres dades que pareixen significatives, a simple vista, són el percentatge de postmaterialistes entre la població sense estudis o amb estudis primaris, el qual és del 12,30%, mentre que entre la població amb estudis superiors és del 34,2%. Com veiem, les freqüències de les posicions extremes: sense estudis i amb estudis superiors, mostren una relació clara, que associaria la presència de valors postmaterialistes al fet de comptar amb un major nivell d'estudis.

Taula 2: Taula creuada entre el Postmaterialisme i el Nivell d'Estudis (GVA, 2017)

Recompte	Educació Primària o Sense Estudis	ESO	Educació Secundària Postobligatòria	Educació Superior	Total
Materialista	37,00%	21,70%	12,80%	11,10%	19,00%
Més bé Materialista	32,20%	34,10%	29,10%	26,90%	30,70%
Més be Postmaterialista	18,50%	27,30%	29,90%	27,90%	26,90%
Postmaterialista	12,30%	16,90%	28,30%	34,20%	23,40%
Total	292	649	626	398	1965

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Per altra banda, atenent a posicions intermèdies dins de la jerarquia del nivell d'estudis, trobem que la major part de la població amb els estudis de l'ESO és *més bé materialista*, un 34,1%, seguit d'un 27,3% de *més bé postmaterialista*. Pel que fa als que

compten amb l'educació secundària postobligatòria, la freqüència de postmaterialistes augmenta respecte als de l'ESO, passant d'un 16,90% a un 28,30%, el que confirmaria la relació assenyalada.

Tot i això, per tal d'establir si existeix una correlació entre el grau de postmaterialisme i el nivell d'estudis dels enquestats, hem realitzat les proves khi quadrada i les mesures ordinal d de Sommers i tau de Kendall, que s'arrepleguen en les següents taules.

Taula 3: Proves khi-cuadrado (GVA, 2017)

	Valor	df	Significación asintótica (bilateral)
Khi-cuadrado de Pearson	146,222	9	0,000
Razón de verosimilitud	141,586	9	0,000
Asociación lineal por lineal	124,378	1	0,000
N de casos válidos	1965		

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Taula 4: Mesures direccionals. D de Somers (GVA, 2017)

	Valor	Error estàndard asintótico	T aproximada	Significació aproximada
Simètrica	0,213	0,019	11,458	0,000
Postmaterialisme dependent	0,216	0,019	11,458	0,000
Nivell Estudis dependent	0,211	0,018	11,458	0,000

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Taula 5: Mesures simètriques (GVA, 2017)

Mesures simètriques

	Valor	Error estàndard asintòtic	T aproximada	Significació aproximada
Tau-b de Kendall	0,213	0,019	11,458	0,000
Tau-c de Kendall	0,209	0,018	11,458	0,000
Gamma	0,288	0,025	11,458	0,000
N de casos vàlids	1965			

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Les proves khi quadrada ens permeten d'assumir que hi ha associació entre les dues variables. Pel que fa a les proves Gamma, podem acceptar que existeix una correlació significativa entre les variables. El valor de Gamma és considerablement alt, 0,2888, la qual cosa ens indica una important relació directa entre el nivell d'estudis i el postmaterialisme: a mesura que augmenta el nivell d'estudis, augmenta la preferència per valors postmaterialistes.

Arribats a aquest punt, cal remarcar que per a aquest cas, l'estadístic d de Somers, que pressuposa que les variables en relació són simètriques, els valors equivalen als de l'estadístic Tau-b de Kendall, per la qual cosa els podem analitzar simultàniament. Aquestes proves ens donen una mesura del grau d'influència del nivell d'estudis en el postmaterialisme més exigent que la de les proves Gamma, ja que es calculen tenint en compte els casos en els que les freqüències observades són iguals a les esperades.

D'aquesta manera, les proves ens mostren un resultat significatiu: podem confirmar que existeix una relació entre les variables. Si observem el valor, tant de la d de Somers com de la tau-b de Kendall, 0,21, podem concloure que existeix una relació positiva significativa entre el nivell d'estudis i els valors segons l'escala de postmaterialisme.

IV.3 Postmaterialisme i Edat

Una primera anàlisi de les contingències ens aporta algunes dades potencialment significatives. Així, pel que fa a la distribució dels valors postmaterialistes per grups d'edat, podem observar que el 31,30% dels joves s'insereixen la categoria postmaterialista, mentre aquest valor és tan sols del 13,40% per als majors de 65 anys. Alhora, només un 10,9% dels joves poden ser considerats com a materialistes, mentre que aquesta xifra augmenta progressivament amb l'edat, fins al 30,2% de majors materialistes. Aquesta primera aproximació a la relació entre el nivell d'estudis i els valors dels enquestats ens mostra una relació clara entre ambdues variables sobre la qual incidirem a continuació amb un tractament estadístic més profund.

TAULA 6: Freqüències de postmaterialisme condicionades a l'edat (GVA, 2017)

Recompte	18-30 anys	31-44 anys	45-64 anys	+65 anys	Total
Materialista	10,90%	14,50%	19,20%	30,20%	18,90 %
Més bé materialista	29,00%	28,70%	31,60%	32,70%	30,60 %
Més be postmaterialista	28,70%	29,60%	26,30%	23,70%	27,10 %
Postmaterialista	31,30%	27,20%	22,90%	13,40%	23,40 %
Total	348	523	665	434	1970

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

TAULA 7: Proves de khi-cuadrado (GVA, 2017)

	Valor	df	Significació asimptòtica (bilateral)
Khi-cuadrado de Pearson	82,76	9	0
Raó de versemblança	83,326	9	0
Associació lineal por lineal	73,159	1	0
N de casos vàlids	1970		

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

TAULA 8: Mesures simètriques (GVA, 2017)

Mesures simètriques

	Valor	Error estàndard asimptòtic	T aproximada	Significació aproximada
Tau-b de Kendall	-0,162	0,018	-8,827	0
Tau-c de Kendall	-0,16	0,018	-8,827	0
Gamma	-0,219	0,024	-8,827	0

N de casos vàlids

1970

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

TAULA 9: Mesures direccionals. D de Somers

	Valor	Error estàndard asintòtic	T aproximada	Significació aproximada
Simètric	-0,162	0,018	-8,827	0
Postmaterialisme dependent	-0,163	0,018	-8,827	0
Edat dependent	-0,161	0,018	-8,827	0

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Pel que fa a les proves Gamma, podem acceptar la hipòtesis de la correlació. El valor de Gamma és bastant alt, -0,219, la qual cosa ens indica una relació negativa significativa entre l'edat i els valors: a mesura que augmenta l'edat disminueix significativament el nombre de persones amb valors postmaterialistes.

Novament, com que els valors de Tau-b de Kendall i d de Somers per a aquest cas coincideixen, anem a analitzar-los de manera simultània. Aquestes proves ens mostren un resultat significatiu: confirmen la hipòtesis de la relació entre variables. Si observem el valor tant de d de Somers com de tau-b de Kendall, -0,162, podem concloure que existeix una relació negativa significativa entre l'edat i els valors segons l'escala de postmaterialisme. Cal destacar que aquesta relació té menor força que la que presenta el nivell d'estudis en relació amb els valors, (0,213 i -0,162, respectivament), amb la qual cosa, a falta de l'anàlisi del coeficient de correlació de les tres variables, podríem afirmar que el nivell d'estudis té major pes a l'hora d'explicar el grau de postmaterialisme que l'edat, cosa que contradiu les nostres hipòtesis.

IV.4 Postmaterialisme, Edat i Nivell d'Estudis.

Per acabar amb l'apartat de l'anàlisi, ens centrarem en interpretar de quina manera les tres variables es correlacionen mitjançant l'anàlisi del coeficient de correlació rho de Spearman. Aquesta prova ens ha proporcionat els resultats que s'expressen en la següent taula:

Taula 10: Correlacions no paramètriques. Rho de Spearman

		Nivell Estudis	Edat	Postmaterialisme
Nivell Estudis	Coefficient de correlació	1	-0,426**	0,235**
	Sig. (bilateral)	.	0.000	0
	N	2013	2013	1968
Edat	Coefficient de correlació	-0,426**	1	-0,185**
	Sig. (bilateral)	0	.	0
	N	2013	2018	1973
Postmaterialisme	Coefficient de correlació	0,235**	-0,185**	1
	Sig. (bilateral)	0	0	.
	N	1968	1973	1973

Font. Elaboració pròpia a partir de la GVA (2017)

Cal precisar que la prova rho de Spearman ens indica si existeix correlació lineal (ordinal) entre variables, a més de la força d'aquesta correlació, amb valors estandarditzats entre -1 i 1. Les dades aportades per aquesta prova ens indiquen resultats significatius per a totes les variables posades en relació entre si (postmaterialisme-nivell d'estudis, postmaterialisme-edat i edat-nivell d'estudis) per a $\alpha=0,01$. Així, en primer lloc i, en la línia del que venim afirmant al llarg de l'anàlisi, podem donar per vàlida la hipòtesi de correlació per a les variables estudiades amb un alt nivell de confiança.

L'edat, com esperàvem a partir de la bibliografia consultada, presenta una correlació molt forta amb el nivell d'estudis, amb un valor de -0,426, la correlació més intensa de les estudiades, la qual cosa vol dir que per cada unitat que augmenta l'edat, el nivell de d'estudis disminueix en una raó de 0,426.

La informació més rellevant que ens aporta aquesta prova, i amb la qual enllacem amb els nostres objectius, és discernir no només si existeix una relació de dependència entre nivell d'estudis i postmaterialisme, per una part, i edat i postmaterialisme, per altra part, sinó quina d'aquestes variables pot resultar més útil per entendre el canvi de valors. Així, amb aquestes dades, podem negar la nostra hipòtesi de que el nivell d'estudis no és una variable que ens aporte informació de rellevància sobre els valors postmaterialistes més enllà de la mesura en què ho fa la variable edat: si bé ambdues variables presenten un grau de correlació molt significatiu amb els valors, aquesta correlació és fins i tot major per al cas del nivell d'estudis que per al de l'edat (0,235 i -0,185 respectivament).

V. CONCLUSIONS

Arribats a aquest punt, considerem que hem realitzats certes troballes rellevants sobre les quals podria aprofundir-se en posteriors investigacions sobre els valors de la població valenciana. Començàvem la investigació amb la intenció de afegir un poc de llum als estudis basats en la Teoria del Canvi de Valors d'Inglehart, actualitzant-los per al cas del País Valencià, ja que la major part de les investigacions realitzades sobre aquesta temàtica van ser dutes a terme entre els anys 80 i els 2000. Mentre que la bibliografia de referència en aquesta qüestió assenyalava que les variables amb major capacitat d'explicació del canvi de valors a les societats industrials avançades eren principalment l'edat i la posició social o l'estatus socioeconòmic, nosaltres hem enfocat la investigació en la influència del nivell d'estudis en els valors postmaterialistes, tot i incloent-hi una anàlisi sobre la influència en els valors, a més, de la variable edat. Volíem establir si, per una banda, el nivell d'estudis efectivament és predictor dels valors i, per altra banda, si la variable edat explica aquest fenomen en major mesura.

Per una banda, les anàlisis realitzades ens indiquen que, efectivament, tant el nivell d'estudis com l'edat són variables explicadores del nivell de valors en l'escala materialisme-postmaterialisme. D'altra banda, ens hem trobat en què, de fet i, al contrari del que esperàvem, les proves estadístiques realitzades ens mostren que el nivell d'estudis té una major influència en el sistema de valors que l'edat i que, en aquest sentit, podria ser una variable amb major capacitat explicativa dels valors dels individus en l'escala de postmaterialisme que l'edat, al contrari de la majoria d'estudis duts a terme sobre aquesta qüestió.

Una possible explicació a aquest fet podria tindre a veure amb el temps transcorregut entre la majoria d'estudis que hem consultat i aquest. En aquest sentit, hipotetitzem que podria estar donant-se a la nostra societat un doble moviment. Per una part, l'edat com a variable explicadora del canvi de valors podria estar perdent pes en la mesura en què els moviments estructurals que explicarien la teoria d'Inglehart s'hagueren ralentitzat en certa mesura, de manera que el grau de materialisme en que són socialitzades les generacions més recents no seria tant distant al que es van socialitzar les persones de generacions anteriors. Per altra part, podria donar-se el cas que el nivell d'estudis en la societat valenciana actual tinga un major potencial explicatiu del grau de valor dels individus del qual se l'havia atribuït en altres estudis, de forma que a les etapes més altes d'escolarització la transmissió de valors té un caràcter marcadament més postmaterialista que els valors en que són socialitzats aquells que abandonen més prompte els seus estudis. Així, aquest doble moviment de canvis de tendència estructurals al llarg del temps en les nostres societats podria resultar una hipòtesi satisfactòria que explicara les nostres troballes.

Caldria realitzar diverses investigacions amb major profunditat, que estudiaren més variables de les quals hem seleccionat i que realitzaren un tractament estadístic més profund i variat, per confirmar amb més solidesa si el marc teòric del qual ens hem influenciat efectivament necessita ser sotmés a un procés de revisió. En aquest sentit, també cap afegir que, siguen o no encertades les nostres conclusions, considerem que el marc teòric al que hem al·ludit caldria sotmetre'l a una revisió crítica i profunda, en tant

que ens sembla que potser hui en dia manque del potencial explicador de la realitat que anys enrere se li va atribuir.

VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Díez Nicolás, J. (1992): «Posición social, información y postmaterialismo», *REIS: Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 57, pp. 21-36.
- Díez Nicolás, J. (1994): «Postmaterialismo y desarrollo económico», en Díez Nicolás, J., i Inglehart, R. (eds): *Tendencias mundiales de cambio en los valores sociales y políticos*, Madrid: FUNDESCO.
- Díez Nicolás, J. (2000): «La escala de postmaterialismo como medida de cambio de valores en las sociedades contemporáneas», en Andrés Orizo, F. i Elzo, J.: *España 2000, entre el localismo y la globalidad. La encuesta europea de valores en su tercera aplicación, 1981-1999*, Madrid: Editorial SM, 2000, pp. 285-310.
- Duch, R. M. i Taylor, M. A. (1993): «Postmaterialism and the economic condition», *American Journal of Political Science*, 37.
- Inglehart, R. (1999): «Modernización y posmodernización el cambio cultural, económico y político en 43 sociedades», Madrid: CIS: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Inglehart, R. (2005): «Modernización y cambio cultural la persistencia de los valores tradicionales», *Quaderns de la Mediterrània*, 5, pp. 21-32.
- Torcal Lorient, M. (1989): «La dimensión materialista/postmaterialista en España, las variables del cambio cultural», *REIS: Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 47, pp. 227-254.
- Trump, Th. M. (1991): «Value formation and postmaterialism: Inglehart's Theory of Value Change Reconsidered», *Comparative Political Studies*, 24.

VII. ANNEXOS

Taula A.1. Pregunta qüestionari sobre nivell d'estudis

5. Diga'm per favor els estudis de més alt nivell que haja finalitzat V6. I el sustentador principal o cap de família?

	Entrevistat	Cap de família
No sap llegir ni escriure	0,4	0,2
Sense estudis (Estudis primaris sense acabar)	4,2	4,5
Primer grau (Certificat escolar, EGB 1a etapa, més o menys 10 anys)	10,4	11,8
Segon grau 1er cicle (Graduat escolar, EGB 2a etapa, 1er i 2n ESO, fins als 14 anys)	33,0	35,7
Segon grau 2on cicle (FP 1er i 2n, Batxiller superior, BUP, 3r i 4t ESO, COU, PREU, 1er i 2n Batxillerat, fins als 18 anys)	31,5	26,6
Tercer grau 1er cicle (Enginyer tècnic, escoles Universitàries, arquitectes tècnics, pèrits, magisteri, ATS, diplomats, graduats socials, assistents socials, etc.)	8,3	8,6
Tercer grau 2n cicle (Universitaris, llicenciat superior, facultats, escoles tècniques superiors, doctorats, etc.)	11,9	12,3
Resta	0,3	0,3

Taula A.2. Pregunta qüestionari sobre orientació de valors

9.b. I si tinguera que triar entre estos aspectes, quin és, dels aspectes que apareixen en esta llista, el més important per al seu país segons vosté? I quina seria la segona més important?

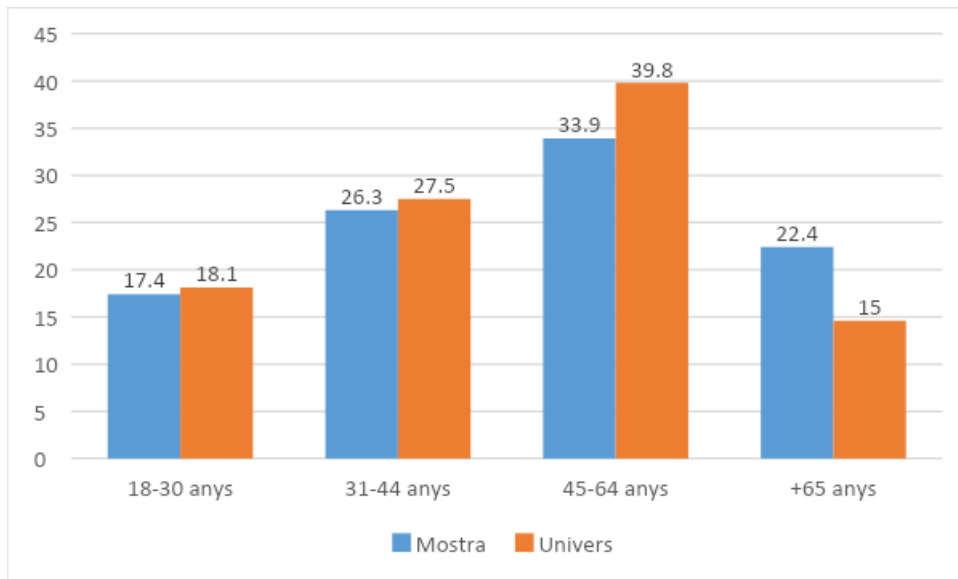
	Primera	Segona
Mantindre l'orde públic(Evitar accions violentes, robatoris, actes de terrorisme etc..)	26,5	18,7
Donar a la gent major participació en les decisions importants de govern	22,7	21,0
Lluitar contra la pujada dels preus	23,1	26,3
Protegir la llibertat d'expressió	27,6	31,7
Ns/Nc	0,1	2,4

Taula A.3. Pregunta qüestionari sobre edat

2. Edat (anys)

	Mitjana	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	Més de 65	Vàlids
%	48,9	8,3	15,2	20,3	19,1	14,8	22,4	2018

Gràfic A.1. Distribució de la mostra i de la població valenciana segons grups d'edat.

Gràfic A.2. Distribució de la mostra i de la població valenciana segons nivell d'estudis.

